Légy a kultuszminiszternél!

● Eörsi István: Bedobom a törülközőt

Mi ez? Talán politikai „légyott" az „önérzetes ellenzéki" Eörsi számára? Vagy csupán vaskos metafora? Esetleg Pozsgay dolgozószobájának 1978. januári valósága? Vagy mindez együtt? S ha igen, úgy vajon mekkora politikai hiba eme helyiségleltárhoz tartozó – nem tartozó (nem kívánt rész törlendő) hízott, szőrös teremtmény agyoncsapása? (Még illendő engedélykérés után is.)

Valamint: járt-e ilyesmiért, illetve ezért járt-e a miniszteriális-végrehajtói jóindulat a kivándorláshoz szükséges okmányok beszerzéséhez? (S tegyük hozzá: kéretlen jóindulat, hiszen a szerző egy szóval sem említette az emigrálást, minthogy nem volt ilyen szándéka.)

Továbbá: kié volt a légy? „Légy azé, aki..." (Idézet egy bukott rend nemlétező erkölcsi – nagyon – kis kátéjából.) De vissza a szigorúan vett tárgyhoz: a légy azé, aki száján kiröppenti – mondja Eörsi. És az olvasó talányfejtő igyekezete végül oda jut, hogy lehet valami ebben a légyben. Tán épp az aczélos Kádár-korszak kommunista reformpolitikusának „mákos nudli-evést" imitáló képe „legyes nudli" nyeldeklése közben.

A *Bedobom a törülközőt*, Eörsi István publicisztikai írásainak e legújabb gyűjteménye – mint fülszövegében maga is utal rá – főként hangnemében különbözik az előzménynek tekinthető *Ürügyeimtől* (1979) és *A derűlátás esélyeitől* (1981). (Eörsi különösen büszke a bevezetőben idézett Legyet fogtam a miniszternél című darabra – ezt annak idején, taktikai megfontolásból a Beszélő sem közölte.)

A történelmi tendencia ismeretében hangnem-változása szinte magától értetődő: a jelenidő „ürügytelenül éles megfogalmazásokra" készteti, szemben a szamizdatos idők „ürügyvadászatával". S persze hajdani többértelműsége is ennek megfelelően vált minőséget: pajzsból parittyává lesz.

Erőltetettség nélkül lehetetlen a kötet írásait hagyományos tematikai rendszerbe foglalni: a *Bedobom a törülközőt* tárgykörei jellegzetes „eörsiséget" mutatnak. Vannak úgymond „sarkalatos ügyek", amelyek különös vonzerőt gyakorolnak rá, s csábítják az ismételt feldolgozásra. Ilyen például az *üvöltés*. Úgy is, mint a beat-nemzedék Ginsberg által nevesített hangképzési módja – légzési rendellenessége. Tágabban az irodalom, még tágabban a művészet, s mindaz, ami ebből kiindulva publicisztikai terjedelemben világunkról elmondható. És úgy is, mint Hrabák elvtársnak, az ötvenes évek politikai szemináriumi előadójának palócos hanghordozású süvöltése: „Elvtóórsák, ébresztő! Elloptóók o munkóósosztaly szalonnóójóót" (*Ürügyeim: Emlékezés Hrabákra*). A szaga miatt közösségen kívül rekesztett avas káderabrak. És az azóta időszerű (munkás)-osztályüggyé erőszakolt magánkétségbeesés, ami fenyegetőzve-fojtogatva reformálja maga *alá* a társadalmat. (*Mihez nem kell történettudósnak lenni?*, *Levél Ember Juditnak* stb.)

Vannak azután a kötet „zamatát" adó, önálló életet élő egyszeri témák, amelyek Eörsi kérlelhetetlen logikája révén ízesülnek filozófiai-etikai rendszerére (*A Bruder-tünetcsoport*, *Az Urangate árnyékában*). Nem bennfentesnek a maga idejében például sejtelme sem lehetett arról a *kollektív naplóról*, melyet Nádas Péter ismertet a 2000 első számában. Felfokozott érdeklődéssel olvasom tehát a *Hódolat a főhadnagynőnek* címmel összefogott jegyzeteket, melyeket Eörsi 1977–78-ban e szamizdatos napló számára készített. Az egyik bekezdés tanúsága szerint Dalossal sétálva s eközben Haraszti Miklósról beszélgetve Eörsi megjegyzi: „Nagyon nagy várakozással tekintek írói múltja elé". Aligha létezik e *bonmot*-nál tömörebb (akadémiai szókincs felhasználásával fogalmazott) kritikája az aczéli kultúrpolitikának.

A szellemes-fanyar nyelvhasználat a kötetben esztétikai rendezőelvként működik, egységgé ötvözve a valóság komédia–tragédia koordináta-rendszerében más-más értékkel bíró elemeit. Mintegy harmadik dimenzióból képes egységben láttatni egy kivételes hétköznap fergeteges képi humorát (*Egy derűlátó emlékeiből*) és a legmélyebb gyászt (*Elvesztettem egy fogadást*, *Halottak napján*).

Ez a szocreál ítészet cikkelyei szerint bizonyosan bomlasztónak minősülő könyv egy E. I. nevű megrögzött individualista által *nincsen*. Ha ennek ellenére a szemünk elé kerülne valamely elárusító helyen, akkor se vegyék meg! Megkopott már a szamizdat misztikája, meg nem is csak *az* van benne. S ha mégis abba a hibába esnének, hogy megvásárolják, legalább ne olvassák el, mert higgyék el: a törülköző a végén úgysem lesz bedobva!

De ha már megveszik, elolvassák, sőt örömüket is lelik benne, akkor önök a szerzőhöz hasonlóan menthetetlenek. (*Napra-forgó*)

VÉCSEY LÁSZLÓ